

PANAZTEPE KAZISI 1988 YILI RAPORU

ARMAĞAN ERKANAL

Panaztepe kazısının dördüncü mevsim çalışmalarına 15.7.1988 günü akropol alanının kuzey kesiminde, otların temizlenmesi işlemi ile başlandı. Fiilen kazı çalışmalarına ise, 18.7.1988 günü başlanmış olmasına rağmen, işçi bulmada karşılaşılan sorunlar nedeniyle, bu çalışmalar büyük sıkıntılarla ve aksiyarak sürdürülmüştür.

30.8.1988 gününe kadar yaklaşık birbuçuk ay süren kazı çalışmaları sırasında ortalama 25 işçi ile çalışılmıştır.

5.9.1988 tarihinde 26 adet envanterlik, 15 adet kayıtlı etütlük, 64 adet etütlük eserle, Yanıkköy, Buruncuk ve Panaztepe çevresinden derlenen 12 adet eser İzmir Arkeoloji Müzesine teslim edilmiştir.

KAZI PROGRAMI DOĞRULTUSUNDA 1988 YILI ÇALIŞMALARI

I.1. Akropol'ün Kuzey Kesiminde Yapılan Çalışmalar :

Y/ 94' ve Z /94'- 95' ve A'/ 93' alanlarında yapılan çalışmalar da 1987 yılında açığa çıkartılan surun güney ve kuzeyinde olmak üzere, iki yöne doğru kazı çalışmaları geliştirilmiştir.

Y/ 94' açmasında M. Ö. 2. bine tarihlendirilen ve mimarlık tarihi açısından çok önemli neticeler veren bir megaron açığa çıkartılmıştır. Kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda olan bu yapının korunan uzunluğu 3.80 m. eni ise 2.25 m. dir. Megaronun girişinde ve antelerinde iri kaba yonu taşlarının ortostat gibi dik yerleştirilmesi ile, gene kaba yonu taşları ile örülmüş duvarları bulunan bu yapıda ve yakın çevresinde, M. Ö. 2. binin başlarına tarihlendirilen ilginç seramik kapacak in-situ durumunda ele geçirilmiştir. Bu buluntular, Batı Anadolu arkeolojisine yeni yorumlar getirilebilmesine katkıda bulunabilecektir. Sur dışında kalan bu yapının açığa çıkartılması ile, M. Ö. 2. bin kentinin tepenin kuzey yamacında da yer aldığını göstermesi bakımından çok önemlidir.

Z/94' ve A'/93' açmalarında ise, 1987 yılında açığa çıkartılmaya başlanan surun problemlerinin çözülebilmesi ve bu bölgenin genel karakterinin saptanabilmesi için, surun güney tarafında da çalışılmıştır. Böylece surun özgün yapısı ve buna bağlanan Arkaik yapılarla ilişkileri daha açık bir biçimde incelenebilmiştir.

Z/ 94'- 95' açmalarında M. Ö. 6. yy. dan 4. yy.'a kadar çeşitli onarımlar ve değişiklikler geçirerek kullanılan büyük bir yapı kompleksinin bir kısmı açığa çıkartılmıştır. Bu verilere göre, M. Ö. 6. yy. da geniş mekânları olan büyük yapı kompleksinin odalarının, küçültülerek M. Ö. 4. yy. da kullanıldığı anlaşılmıştır. Bu mekânlarda ele geçirilen kırmızı figürlü çan biçiminde bir kretere ait olan parçalar 1988 yılı çalışmalarının önemli neticelerinden birini oluşturur. Ayrıca bu bölgede ele geçirilen çeşitli çatı kiremitlerinin değerlendirilmesi ile, ikiyüz yıllık bir süre içerisinde, yapıların üst yapılarının anlaşılabilmesi de sağlanabilecektir. Bu konuda bir lisans çalışması hazırlanmaktadır.

Bu yapılaşma ile ilişkileri henüz tam olarak anlaşılamayan, dik-dörtgen biçiminde bölmeler oluşturacak gibi, dik ve yassı taşların yerleştirilmesiyle oluşturulan bazı düzenlemeler de açığa çıkartılmıştır. Ancak, bunların ne amaçla yapıldıkları ve işlevleri tam anlamı ile çözülememiştir.

1988 yılının en önemli neticelerinden birisi de, 1987 yılında açığa çıkartılan A'/ 94' açmasındaki büyük mekânın (Arkaik yapı) surula bağlantısının daha detaylı bir biçimde incelenebilmiş olmasıdır. Ne yazık ki, bu kesimde çok dar bir alanda çalışma zorluğu olduğu için, 1988 yılında konuyla ilgili tüm problemler çözülememiştir. İleride bu kesimde derinleşilerek ve genişleyerek yapılacak çalışmalar Panaztepe akropolünün daha net bir biçimde anlaşılabilmesine olanak sağlayacaktır.

Bu kesimde surun iç örgüsünde gözlemlenen yapı değişikliği de, tarihlendirme sorunlarının yeniden ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur.

1988 yılında bu alanda yapılan çalışmalar sırasında iki gümüş Efes sikkesinin ve diğer bazı sikkelerin bulunmuş olması da ilginç neticeler arasındadır.

I.2. Akropolün Güney Kesiminde Yapılan Çalışmalar :

Panaztepe'nin en yüksek kesiminde, deniz seviyesinden yaklaşık 71 m. yükseklikteki alanda, 1985 yılından beri dikkatimizi çeken ve en fazla tahrip olmuş alanda kazı yapılmasına karar verilmiştir. Çevreden edinilen bilgilere göre, burada ruhsatlı bir define kazısının yapıldığı öğrenilmiştir. Bu tahribat va daha sonra bu kesimde yoğunlaşan kaçak kazılar nedeniyle delik deşik olan bu bölgede bir taş yapının iki köşesinin açığa çıkmış olması da, kazının bu alanda kaydırılmasına neden olmuştur. Gerek konumu gerekse korunan izlerden bir mabet olduğunu düşündüğümüz bu yapının ne olduğunu anlamak amacı ile 6.8.1988 günü P⁷/4 alanında kazılara başlanılmıştır. Daha sonra P⁷/3-5 ve R⁷/3-4 alanlarında da çalışarak yapının büyük bir kısmı açılabilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda, yapının gerek antik dönemlerde ve günümüzde, gerekse erozyon sonucunda büyük çapta tahrip olduğu görülmüştür. Ele geçirilen mimari kalıntılara dayanarak burada en az üç evreli bir yapılaşmanın varlığı izlenmiştir. Buluntu vermeyen ancak ele geçen seramik parçalarının öndeğerlendirmesine dayanarak esas yapının Arkaik dönemde inşaa edildiği anlaşılmıştır. Yapının üst yapısından hiç bir şey korunmamıştır.

Korunan kalıntılara dayanarak, burada dikdörtgen planlı bir temel yapısının olduğunu saptamış bulunuyoruz. 15.37 m. uzunluğunda ve yaklaşık 7.20 m. eninde olan bu yapının oranı 1:2 dir. Yer yer 1.02 x 60 x 58 cm. gibi büyük boyutta taş blokları ile inşaa edilen bu temel yapısı, özellikle taş bağlantıları açısından dikkati çekmektedir. Bu iri blokların ana kayanın tesviye edilmesi ile nasıl yerleştirildiği ve kayalık olmayan kesimlerde uygulanan yöntemler mimarlık tarihi açısından küçümsenmeyecek neticeler vermektedir.

Yapının dışında, kuzeybatı kesiminde yapıya bağlanan bir duvarın taş örgüsünün Buruncuk (Larisa ?) kazılarında açığa çıkartılan bir duvarın tekniğine benzemesi, Panaztepe kazısının Güney Aiolya bölgesi arkeolojisine katkılarının görülebilmesi açısından ilginç bir örneği oluşturmaktadır.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Kuzey ve güneyde olmak üzere iki ana bölgede sürdürülen kazılar sonucunda kuzey alanda surun, M. Ö. 2. bin yerleşmesinin ve Arkaik yapılaşmanın boyutları öğrenilmeye başlanılmıştır.

Güney bölgesinde ise, muhtemelen bir mabete ait "temel yapısının" büyük bir kısmı açığa çıkartılmıştır. 1988 Panaztepe kazısı M. Ö. 2. ve 1. binler için mimarlık tarihi açısından Batı Anadolu arkeolojisine yeni boyutlar kazandırmıştır.

Z/ 95' ve A'/ 93' alanlarında ele geçirilen küçük buluntular arasında, sayıları az olmakla birlikte, sikkeler önemli bir yer alır. Özellikle bunlardan birisi çok önemlidir. \wedge harfinin görülebildiği bu sikke, Lokris ya da Larisa kentine ait olmalıdır. Her iki kentin de Aiolya bölgesi ile olan ilişkileri göz önünde bulundurulursa konunun önemli kendiliğinden anlaşılacaktır.

Panaztepe'nin antik Larisa ya da Neonteichos kenti olma olasılığı, bu merkezde ilerleyen kazılar sonucunda her gün biraz daha güçlenmektedir. Antik adının tam anlaşılmasından sonra, bölgenin tarihi değerlendirmesi yeniden yapılabilecek ve Güney Aiolya bölgesi kensinin tarihi coğrafyası kesin çizgilere oturtulabilecektir.

PANAZTEPE'DE ALINMASI GEREKLİ KORUMA ÖNLEMLERİ

Ne yazık ki, her yıl karşılaştığımız tahribatlara bu yıl da şahit olduk. Yer yer kazı alanlarında hayvanların ve insanların yaptığı tahribatlar üzüntü ile izlenmiştir. Özellikle Z/ 94' ve A'/ 94' alanlarında bazı taşların kaldırılarak altlarında eser aranmış olduğu dikkati çekmiştir. Ayrıca Tepenin çeşitli yerlerinde bazı yeni kazılmış alanlar da saptanmıştır.

1988 yılında maddi olanaksızlıklar nedeniyle kazı alanlarının tümü dikenli telle çevrilememiş, sadece kuzey alanında hayvanların girebileceği kesimlerde yarım ay biçiminde telleme yapılabilmektedir. Bu nedenle mevcut bekçinin süresinin uzatılarak, alanın denetlenmesi gerekmektedir. Eğer mümkün olursa, İzmir Arkeoloji Müzesi tarafından kazı alanlarının tüm çevresi tel örgü içerisine alınabilir.

1988 KAZI MEVSİMİNDE YAPILAN DİĞER ÇALIŞMALAR :

I. *Onarım Çalışmaları* : 1985 yılında açığa çıkartılan ve İzmir Arkeoloji Müzesinde korunmakta olan eserlerin bir bölümü daha kazı evine getirilerek, sayın Sırrı Özenir ve Nazlı Çınardalı tarafından

onarılıp, koruma tedbirleri alındıktan sonra yeniden ilgili müzeye teslim edilmiştir.

1987 raporumuzda da belirttiğimiz gibi, İzmir Arkeoloji Müzesi depolarının eserlerin korunması için elverişli olmaması nedeniyle eserlerin bir an önce sergilenmesine gidilmesi kaçınılmazdır. Bu konuda gerekli işlemlerin yapılması için kurumunuzun girişimde bulunması zorunlu hale gelmiştir. Aksi takdirde bu konuda bugüne değin harcanan emek, zaman ve para boşa gidecektir.

II. *Tatil Günlerinde Çevreye Yapılan Geziler* : Diğer yıllarda olduğu gibi bu yılda, fırsat buldukça, Menemen çevresinde bazı eski yerleşme yerleri ya da mezarlık alanları ziyaret edilmiş, bunların korunma durumları gözden geçirilmiştir. Bu konuda gerekli uyarılar İzmir Arkeoloji Müzesine ve Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne sözlü ve yazılı olarak bildirilmiştir.

1988 YILINDA ZİYARET EDİLEN YERLER :

II.1. Yanık Köy :

Bu önemli antik yerleşmenin en üst kısmına kadar çıkmış ve her tarafının yoğun bir kaçak kazı faaliyeti sonucunda didik didik edildiği üzüntü ile saptanmıştır. Yüzeyde derlenen bazı eserler İzmir Arkeoloji Müzesine teslim edilmiştir. Koruma önlemlerinin alınması ise, gerekli yerlere acil olarak bildirilmiştir.

II.2. Buruncuk (Larisa ?)

Bu merkeze yapılan gezi sırasında da yüzeyden eser niteliği taşıyan bir tezgah ağırlığı bulunmuş ve İzmir Arkeoloji Müzesine teslim edilmiştir.

II.3. Seyrek Köyü

Seyrek Köyünün 4 km. kuzeydoğusunda, Harita Ovası diye anılan mevkiide, kanal açılırken açığa çıkartılan ve tahrip olan bir Roma mezarlığının izleri saptanmıştır.

II.4. Panaztepe'nin kuzeyinde, delta birikintisinin de kuzeyinde kalan tepeler gezilmiş, ancak kayda değer bir kalıntı görülemez. Buradan Geren'e geçilmiştir. Bu gezi sırasında öğrenilen bir bilginin kontrolü için, Foça'ya bağlı Bağarası mevkiinde Çimentaş Anonim Şirketinin dinamit ve büyük makinalarla çalıştığı kayalık

bölgeye gidilmiştir. Kocadedeler mevkii diye anılan bu yerde zengin bir mezarın bulunduğu söylenmesine rağmen, hiç bir ize rastlanılmamıştır. Yörede yerli halktan kimseyle görüşülememesi nedeniyle, sağlam bir bilgi alınmadan geri dönülmüştür.

II.5. Salih Ağa'nın Çiftliği

Panaztepe'den 10 km. batıda yer alan bu çiftlik Değirmen Tepedeki su kaynağının yakınındadır. Burada bir mezarlığın soyulmakta olduğunu öğrenmemize rağmen, çok kısa süren ziyaretimiz sırasında burası saptanamamıştır. Ancak antik bir yerleşmenin açık izleri yüzeyde ve yapılarda kullanılan devşirme malzemelerden kesin olarak anlaşılmıştır.

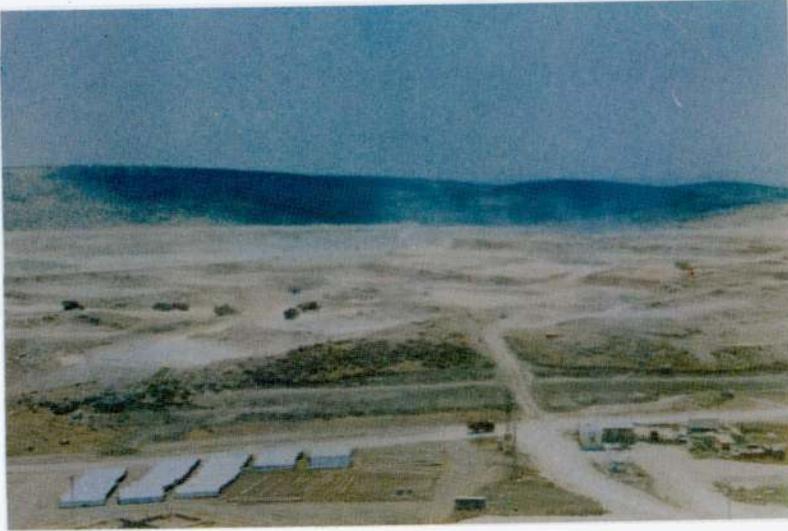
III. Antik Kıyı Şeridinin Saptanması ile İlgili Çalışmalar :

Prof. Dr. İlhan Kayan ile birlikte, çevrede, Gediz deltasında sondaja uygun noktalar arandı. Panaztepe'nin kuzeyindeki tarlalardan birisinde, iki yerde (yaklaşık 8 cm çapında) sondaj yapılarak antik kıyı şeridi araştırılmaya çalışıldı. Ancak, yaklaşık 4 m. de kumlu bir bölgeye rastlanması sonucunda, sondaj makinasının yetersiz kalması üzerine, çalışmalara ara verildi. Gerekli aletler sağlanınca bu önemli çalışmaya devam edilecektir.

Armağan Erkanal

Res. 1 - Kazı alanında yapılan tahribat.

Res. 2 - Dikentaş tepesinde I.- II.derece sit alanlarında 1988 yılı durumu.

Armağan Erkanal

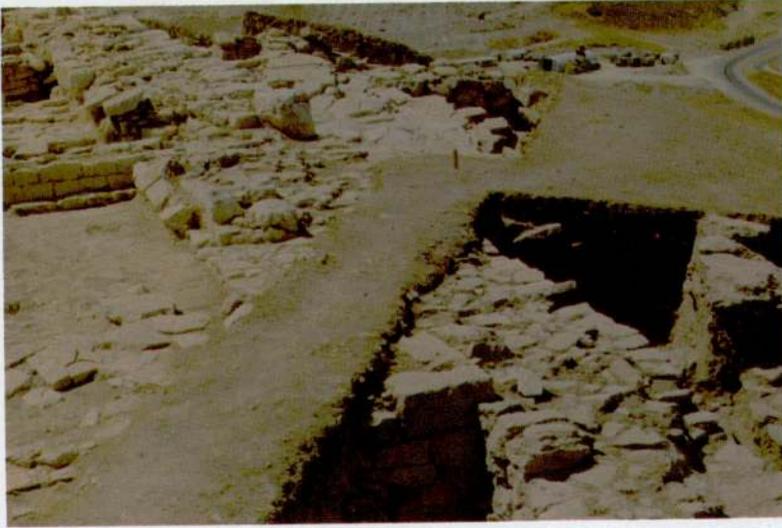
Res. 3 - Panaztepe kuzey kazı alanına güneyden bakış.

Res. 4 - Kadın işçilerle çalışma.

Res. 5 - Kuzey kazı alanı ve Arkâik yapılaşma.

Res. 6 - Kuzey kazı alanı ve M.Ö. II. bin yerleşmesinin yamaçtaki konumu.

Res. 7 - Güney kazı alanı taş temel yapısının bir köşesi.

Res. 8 - Güney kazı alanı taş temel yapısının bağlantıları.